

Міністерство освіти і науки України

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

УХВАЛЕНО

Рішення Вченої ради
ЧНУ імені Петра Могили
від 01 липня 2016 р.
№ 11

ЗАТВЕРДЖЕНО

Ректор ЧНУ ім. Петра Могили
д.т.н., професор Д.П. Клименко

« » _____ 2016 р.

ПРОГРАМА

вступних фахових випробувань на навчання
за третім освітньо-науковим рівнем «доктор філософії»
галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» спеціальності
052 «Політологія»

Розглянуто та затверджено
на кафедрі політичних наук
Протокол № 11 від 24.06.2016 р.

Укладачі:

д.політ.н., проф. Шевчук О.В.

д.політ.н., проф. Іванов М.С.

д.політ.н., проф. Федорук В.В.

Миколаїв – 2016

ВСТУП

Програма розроблена для вступних фахових випробувань на навчання за третім освітньо-науковим рівнем «доктор філософії» спеціальності 052 «Політологія» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки».

Політологічне знання має велике значення в політичному житті суспільства як для теорії і практики політики, так і для збереження стабільності в суспільстві, вмілої реалізації його демократичних засад.

Зміцнення держави як інституції неможливе без формування духовного суверенітету українського суспільства, зокрема, вдосконалення сучасної національної освіти як основи формування високого рівня культури українського народу.

Метою фахового випробування є перевірка рівня оволодіння абітурієнтами системою наукових знань про політичне життя та суспільно-політичні процеси, що відбуваються сьогодні у світі та в Україні, розуміння ними таких складних суспільно-політичних явищ, інституцій та проблем, як влада, політика, демократія, тоталітаризм, громадянське суспільство, правова держава, форми політичної системи, політична культура та інші.

Головні завдання фахового вступного випробування полягають у виявленні наступних знань та умінь у абітурієнтів:

- знання основних політичних концепцій та доктрин з історії
- знання сутності і характерних ознак держави, її ролі і місця в політичній системі суспільства, засад функціонування політичної влади та механізмів її здобуття, утримання та реалізації;
- вміння виявляти закономірності у сфері політичних відносин, суб'єктів політичної діяльності і розкриття шляхів використання цих закономірностей у практиці партійної роботи; вплив політики на економічні процеси;
- вміння визначати сукупність заходів, що забезпечують виконання завдань політичного режиму;
- знання методів політичного аналізу і прогнозування;
- знання основних засад функціонування партійної системи демократичного суспільства; сутності функціонування політичних відносин у перехідних (транзитних) суспільствах;
- знання основних закономірностей функціонування системи міжнародних відносин та зовнішньої політики.

Фахове вступне випробування включає 7 розділів, які охоплюють основні напрямки системи знань про політику:

Розділ 1. Теоретико-методологічні принципи та історичні основи політології.

Розділ 2. Влада та її носії.

Розділ 3. Механізм формування та функціонування влади.

Розділ 4. Політика і суспільство.

Розділ 5. Політичні інститути та політичні процеси.

Розділ 6. Людина в системі політичних відносин.

Розділ 7. Міжнародна політика і суспільний процес.

ХАРАКТЕРИСТИКА ЗМІСТУ ПРОГРАМИ

Розділ 1. Теоретико-методологічні принципи та історичні основи політології

1. Політологія як система знань про політику

Політика як теорія та соціальне явище. Предмет політології. Політологія та інші галузі суспільствознавства. Політологія як інтегративна наука та суміжні галузі політичного знання: політична соціологія, політична філософія, політична психологія, історія, географія, антропологія, семантика та ін.

Закономірності, принципи та категорії політичної науки. Теоретичний та емпіричний рівні політологічного знання. Основні аспекти вивчення політичного життя в межах «Політології»: інституціональний, функціональний, соціально-психологічний та ін.

Основні завдання та функції політології. Політика як наука і мистецтво. Зростання ролі і значення науки про політику на сучасному етапі світового соціального розвитку, політичного і духовного оновлення України. Значення політології для формування політичної свідомості і культури студентів.

Концепція політичного плюралізму та її проблеми. Теорія партиципатарної демократії (масштаби політичної участі, зростання свободи, посилення рівності, оптимальне поєднання елементів прямої і представницької демократії). Теорія поліархії Р.Даля. Множинність центрів влади в демократичному суспільстві. Корпоративна суспільна демократія як механізм формування національно-державної цілісної політики з участю політичної еліти, бізнесу та профспілок.

Геополітика, етнополітологія, політична конфлітологія, кратологія: досягнення зарубіжної і вітчизняної політології ХХ століття. XIV Всесвітній конгрес Міжнародної асоціації політичних наук (1988 р.) про глобалізацію політичних наук і необхідність міжнародного співробітництва учених політологів.

2. Історія світової політичної думки і становлення сучасної політології

Політичне життя суспільства – багатовікове соціальне явище. Зародження політичної думки у країнах Стародавнього Сходу: закони Хамураппі у Вавилоні, міф Заратустри в Персії, буддизм в Індії, конфуціанство і даосизм у Китаї.

Політичні вчення Стародавньої Греції. Політичні погляди Сократа. Ідеальна держава Платона. Аристотель про політику, державу і політичну справедливість. Політико-правові погляди Цицерона. Політичні ідеї раннього християнства. Аврелій Августин. Політична думка часів Середньовіччя. Фома Аквінський. Епоха Відродження – новий етап у розвитку політичної думки. Н.Макіавеллі – засновник світської політичної науки. Вплив світової політичної думки на формування уявлень про політику в Україні.

3. Політичні ідеї мислителів Нового часу

Політичні концепції Нового часу. Д.Локк – родоначальник теоретичної системи класичного лібералізму. Т. Гоббс і Р. Коумберленд «Війна всіх проти всіх» або «Доброзичливість усіх для всіх». Ш.Монтеск'є про форми держави та поділ влади. Англійські моральні філософи: шотландська школа «common sense».

Ж.-Ж.Руссо та ідея суспільного договору.

Консерватизм у Франції. Жозеф де Местр. Історична школа права у Німеччині, Густав Гуго, Фрідріх Савіньї, Георг Пухта. Принцип - право породжує законодавство. Ж.Ж.Руссо та його вчення про народовладдя і пріоритет громадянського суспільства, «суспільний договір», демократію.

4. Політична думка представників буржуазного лібералізму та елітаристські теорії XVIII-XX ст.

Політичні вчення кінця XVIII – початку XIX ст. І.Кант про правову державу, етичні основи політики. Г.Ф.Гегель про співвідношення громадянського суспільства, держави і права. Ліберальна політична думка: Б.Констан, Є.Бентам, А.Токвіль та ін. Теорія насильства Л.Гумпловича. Виникнення та еволюція соціально-політичних утопій. Концепції Т.Мора, Т.Кампанелли, А.Сен-Сімона, Ш.Фур'є, Р.Оуена, М.Чернишевського. Виникнення та основні етапи розвитку політичної доктрини марксизму. Сутність кризи марксизму. Політичні ідеї в Російській імперії другої половини XIX ст. (О.Герцен, М.Салтиков-Щедрін, М.Драгоманов, В.Соловйов, Б.Чичерін, М.Ковалевський, М.Бердяєв, М.Грушевський, І.Льїн).

Формування політології як самостійної галузі й загальної системи соціальних і гуманітарних наук. Дж.С.Мілль про свободу, порядок і соціальний прогрес. Е.Дюргейм про значення солідаризму в розвитку суспільства. М.Вебер як класик західної політології. Вчення Вебера про ідеальні типи влади та теорія раціональної бюрократії. Теорія еліт (Г.Моска, В.Паретто, Р.Міхельс, Д.Донцов, В.Липинський). Дослідження політичних партій (М.Дюверже, Ж.Шарло, Дж.Сарторі). Міжнародні відносини та світова політика: політологічні виміри (Б.Рассел, Г.Моргентау, Р.Хілсмен, М.Каплан).

Основні школи і течії сучасної зарубіжної політології. Біхевіористський напрямок у дослідженнях політики (Ч.Мерріам, Г.Лассуелл, Дж.Кетлін та ін.) концепції елітократії і націократії (Р.Міллс, Р.Арон, М.Кроз'є та ін.). Психоаналітичні концепції політики (Ж.Лакан, Ч.Мерріам та ін.). Теорія соціально-політичних конфліктів (П.Блау, К.Боулдінг, Р.Даррендорф). Компаративістика як метод аналізу різнорідних політичних систем (Д.Істон, Г.Алмонд, С.Верба, К.Дойч, С.Хантінгтон). Теорія політичних систем (Р.Роуз, М.Девіс, Х.Білдсман).

5. Становлення і розвиток політичної думки в Україні

Буття українського народу і формування перших політичних уявлень. Політична думка Київської Русі. Морально-правові та релігійні уявлення про суспільство. “Слово про закон і благодать” митрополита Іларіона, “Руська правда” часів Ярослава Мудрого і “Повість времених літ” як своєрідний заклик до єдності і незалежності руської землі.”Повчання” князя Володимира Мономаха – прообраз ідеального Князя, поєднання політики і моралі. “Молнія” Даниїла Заточника: обґрунтування принципу єдиновладдя князя.

Вітчизняні політичні доктрини в Галицько-Волинській державі та Литовсько-Польській державі (XIV – перша пол. XVII ст.). Ідеї соціальної та національної рівності: С.Оріховський-Роксолан, Ю.Дрогобич, Г.Смотрицький, С.Зизаній, М.Смотрицький. Ідеї політичного і національного відродження України (П.Могила, І.Вишенський, С.Яворський).

Українська політична думка козацько-гетьманської доби (друга пол. XVII – кінець XVIII ст.). ідеї волі і демократії в політичному житті козацтва. Державотворча діяльність Б.Хмельницького. Конституція П.Орлика як втілення української державницької ідеї. Києво-Могилянська академія як головний осередок культури і освіти на Україні, центр основних політичних сил у боротьбі за національну незалежність. Духовно-моральний підхід до політики у поглядах Г.Сковороди.

Політична думка України XIX – поч. XX ст. Зародження українського лібералізму. “Історія Русів”. Політичні ідеї членів Кирило-Мефодівського братства. В.Білозерський, М.Гулак, М.Костомаров, П.Куліш, Т.Шевченко про шляхи національного і соціального відродження України. М.Драгоманов – основоположник політичної науки в Україні. Політична ідеологія українських демократів: М.Павлик, О.Терлецький, С.Подолінський. І.Франко про історичний характер держави і політичної влади, правовий статус особи і демократію. Народницька школа в історії української політичної думки (В.Антонович). Національно-самостійницька концепція М.Міхновського. Політичні концепції часів УНР. Національно-політична доктрина М.Грушевського. В.Винниченко про державну організацію і відродження української нації.

Українська політична думка 20-30-х рр. XX ст. Український національний комунізм (В.Шахрай, О.Шумський, М.Скрипник, М.Хвильовий). Концепція української державності в історико-політичній науці: народницький напрямок (П.Ладенко, С.Шелухин); консервативний (В.Липинський, С.Томашівський, В.Кучабський); національно-державницький (С.Дністрянський, Д.Донцов, В.Старосольський, М.Сціборський).

Українська політична думка 40-90-х рр. XX ст. Політичні концепції вчених українського зарубіжжя (Б.Крупницький, І.Лисяк-Рудницький, Я.Пеленський). рух українських “шістдесятників”. Обґрунтування новітньої української державності: Декларація про державний суверенітет України, Акт про державну самостійність України, Конституція України 1996 р. Формування і розвиток національної школи політології в сучасній Україні: утвердження політології як навчальної вузівської дисципліни, розвиток фундаментальних досліджень

(філософія та соціологія політики, конфліктологія, етнополітологія, партологія, кратологія, прикладна політологія та ін.).

6. Політика як соціальне явище

Історія визначення поняття та категорії “політика”, її сутнісних ознак. Загальна еволюція концепції політики, як соціального явища. Аристотель, Н. Макіавеллі, Т. Гоббс, К. Маркс, М. Вебер, Т. Парсонс, А. Бентлі, Г. Лассуел, Р. Даль, М. Бердяєв, Г. Алмонд та ін.).

Економічні, соціальні, духовні детермінанти політики. Поняття соціального інтересу. Визначення і здійснення всезагальних як важлива передумова збереження цілісності диференційованого суспільства, порядок взаємодії індивідів і спільнот між собою.

Суб’єкти та об’єкти політики. Соціальна структура суспільства: визначення, генезис і сучасний стан.

Соціальні групи в політичному житті. Політичне панування: необхідність і сваволя. Репрезентація соціальної необхідності у особистісних, групових, класових, етнонаціональних інтересах. Основні функції політики: визначення цілей суспільного розвитку, збереження стабільності соціуму, розподіл ресурсів, управління і регулювання суспільних процесів, соціалізація особи.

Політика насильства і примусу. Правова і соціально-спрямована політика. Ознаки та принципи сучасного цивілізованого процесу. Політика як мистецтво можливого, суб’єктивно бажаного і здійснення об’єктивно необхідного. Проблема типологізації політики. Політика як система суспільних відносин. Взаємозв’язок і взаємообумовленість різновидів політичної свідомості та діяльності.

Розділ 2. Влада та її носії

7. Політична влада як явище суспільного життя

Влада як явище суспільного життя. Концептуальні підходи до проблеми політичної влади (Р. Даль, Т. Парсонс, М. Вебер, М. Кроз’є). Сутність політичної влади та її головні властивості: верховенство, суверенітет, авторитарність, відповідальність, примусовість. Функція влади. Співвідношення державної і політичної влади.

Обумовленість політичної влади соціально-економічними і культурними чинниками (власність, мораль, право та ін.). Ресурси, межі і сила влади. Структурна владних відносин і механізм здійснення політичної влади. Політичне панування та легітимність. Влада як співвідношення панування і підпорядкування між соціальними групами. Джерела влади та її носії. Авторитет влади.

Основні способи існування влади (залежність, незалежність, взаємозалежність між соціальними суб’єктами). Напрямки і способи функціонування влади: керівництво, управління, контроль, прийняття рішень.

Методи здійснення влади: співробітництво і суперництво; заохочення і примус. Типи та види влади. Традиційні форми політичної влади: монархія, демократія аристократія, технократія, охлократія, бюрократія, теократія, плутократія, елітократія.

Зміст концепції поділу влади. Система стримувань і противаг. Законодавча, виконавча і судова влади. Централізація і децентралізація влади. Конституційні положення про перспективи розвитку політичної влади в Україні, її подальшу демократизацію.

8. Політичні еліти і політичне лідерство

Сутність політичного елітизму і генеза цього поняття. Класичні теорії еліт (В. Паретто, Г. Моска, Р. Міхельс). Обґрунтування явища політичної еліти у спадщині українських політичних мислителів. Концепція “національної аристократії” В. Липинського. Сучасні концепції еліт: макіавелістська школа, ціннісні теорії, теорії демократичного елітизму, концепції плюралізму еліт, ліволіберальні концепції, партократична теорія. Чинники елітарності суспільства: біологічні, психологічні, ірраціональні, функціональні, технократичні. Соціальне представництво еліти. Політична еліта в структурі влади. Системи рекрутування еліт. Номенклатурна система і її наслідки. Політична еліта і демократія: дилема поєднання.

Природа і соціальна сутність політичного лідерства. Генеза класичних поглядів на політичне лідерство (Н. Макіавеллі, Т. Карлейль, Р. У. Емерсон, Ф. Ніцше, Г. Тард та ін). Діалектика об’єктивних і суб’єктивних передумов політичного лідерства. Взаємовплив і взаємозалежність соціально-політичного середовища, розстановки сил, психолого-соціальних і особистісних характеристик політичного лідерства. Типологія політичного лідерства. Класифікація М. Вебера: традиційний, харизматичний і раціонально-легальний типи лідерства. Сутність вождизму у політиці. Культ особи як крайня, максимально завищена оцінка ролі політичного лідера в історії. Суспільна роль та функції політичного лідера, інтеграція суспільства, оптимізація політичних рішень, соціальний арбітраж і патронаж, комунікація влади і мас, ініціювання оновлення, легітимація політичного устрою. Критерії оцінки популярності і ефективності діяльності політичного лідера. Політичний імідж. Проблеми формування політичних лідерів у сучасній Україні.

Розділ 3. Механізм формування та функціонування влади

9. Політична система суспільства: структура і тенденції розвитку

Місце і роль політичної системи в життєдіяльності суспільства. Політична система суспільства в її взаємодії з економічною, соціальною, правовою та іншими суспільними структурами. Політична система як фактор стабілізації і розвитку політичного життя. Сутність і типи сучасних політичних систем. Класичні уявлення про політичні системи Г. Алмонд, Д. Істона, Т. Парсонса.

Системоутворюючі засади та основні функції політичних систем. Політична влада як основа політичної системи.

Характеристика структурних елементів політичної системи, її інтуїційна, інформаційно-комунікативна та нормативно-регулятивні складові.

Держава, її властивості, місце, роль і значення в політичній системі суспільства. Політичні партії і партійні системи, їх роль та функції в політичній організації суспільства. Значення засобів масової інформації в розвитку і функціонуванні політичної системи. Політична культура як важлива складова політичної системи.

Основні характеристики функціонування політичної системи та необхідність її стабільності для нормального функціонування суспільства. Політичний режим як сукупність методів і форм політичного панування та його взаємовідносини з громадянським суспільством. Головні параметри політичних режимів: рівень централізації влади, співвідношення держави та громадянського суспільства, правовий статус особи, наявність чи відсутність політичного та ідеологічного плюралізму, легальної опозиції. Типологія і динаміка політичних режимів: тоталітарний, жорстко авторитарний, авторитарно-демократичний, демократично-авторитарний, ліберальний, демократичний, анархо-демократичний. Тенденція до переродження партійної і державної бюрократії в умовах тоталітарних режимів. Раціоналізація бюрократії і управління в умовах демократії.

Основні риси політичного режиму в Україні на сучасному етапі.

10. Демократія , її сутність, доктрина

Демократія як гуманістична цінність. Сутнісні риси демократії як процесу, способу організації і функціонування суспільно-політичного життя та форми здійснення влади. Багатоаспектність демократії як соціально-політичного і правового явища (народовладдя; ідея і світоглядна орієнтація різних соціальних груп; принцип, метод і режим функціонування відповідних соціально-політичних систем; форма держави; спосіб організації діяльності громадських організацій; єдність прав і обов'язків громадян).

Політичний плюралізм як універсальний спосіб забезпечення демократії. Діалог, гласне обговорювання проблем, різноманітність форм власності, взаємне врахування суперечливих інтересів і переконань різних суб'єктів політичного процесу, досягнення політичного консенсусу. Демократизація – вирішальний чинник оновлення сучасного світу.

Єдність прав і обов'язків громадян, соціальної відповідальності, свободи і дисципліни особи, суспільного порядку. Забезпечення свободи, рівності і справедливості. Свобода участі в політиці. Узгодження особистої свободи громадян і свободи владних структур як ідеальний стан демократичного суспільства і умова прогресивного розвитку його політичного життя.

Основні концепції демократії: класична, ліберальна, соціальна, представницька, плюралістична, елітарна, плебісцитарна та ін. Демократичні

принципи і процедура підготовки, прийняття і впровадження в життя політичних рішень. Форми демократії: безпосередня, представницька і професійна.

Конституційні гарантії демократії. Конституція України і демократизація українського суспільства. Використання демократичного досвіду людства в процесі здійснення політичних реформ в Україні.

Розділ 4. Політика і суспільство

11. Громадянське суспільство і політичне життя

Поняття громадянського суспільства, його сутність, структура, фактори становлення та розвитку. Сучасні уявлення про громадянське суспільство. Громадянське суспільство як матеріальна та соціальна основа демократичної, правової, соціальної держави. Специфіка функціонування громадянського суспільства в економічній, соціальній, політичній та духовній сферах. Принципи організації життя громадянського суспільства. Взаємозв'язок громадянського суспільства, демократії, політичного плюралізму та правового статусу особи. Конституція України і формування громадянського демократичного суспільства в Україні.

Політичне життя суспільства, його сутність, основні закономірності, компоненти та історичні форми. Політичне життя і політика. Взаємодія суб'єктів і об'єктів політичного життя. Діалектика політичної діяльності і політичних відносин. Політична влада як об'єкт політичного життя. Вплив сучасної НТР на політичне життя. Політичний прогрес та його критерії.

Політичні проблеми, інтереси, позиції, політичні сили та їхні особливості в сучасній Україні. Нації, соціальні групи, індивіди як суб'єкти політичного життя. Політичні комунікації і суспільна думка, форми соціально-політичного контролю за політичними процесами. Обумовленість діяльності суб'єктів політики конкретним політичним часом і простором. Конструктивні та деструктивні форми політичного розвитку. Проблема політичної стабільності і динамізму в політичному житті.

Форми проявів політичного життя: політичні демонстрації, маніфестації, мітинги. Вибори і участь в них. Політичний процес як реальна взаємодія суб'єктів політики. Структура політичного процесу. Співвідношення раціональних та ірраціональних ланок та складових політичного процесу. Типологія політичних процесів. Особливості розгортання політичних процесів у сучасній Україні (процеси державотворення, національного відродження, утворення громадських об'єднань тощо). Стадії розвитку і правова регламентація політичних процесів. Конституція України як нормативна основа розвитку і ходу політичних процесів.

Розділ 5. Політичні інститути та політичні процеси

12. Роль держави в політичній системі суспільства

Поняття держави, її визначальні ознаки і типи. Різноманітність концептуальних підходів до визначення держави, її сутності і місця у політичній організації суспільства, взаємин з іншими суб'єктами політичної системи. Виникнення та еволюція держави. Держава і громадянське суспільство: діалектика взаємодії.

Різновиди і типи держави. Форми правління: монархії та республіки. Форми держави, федерації, конфедерації. Функції держави (внутрішні і зовнішні, постійні і тимчасові, відкриті і латентні). Функція здійснення “загальних справ” і функція захисту існуючого режиму. Держава і право. Політичний режим як сукупність засобів і методів здійснення державної влади. Співдружності держав та міждержавні союзи.

Апарат державного управління. Система центральних, регіональних і місцевих органів державного управління. Місце і роль управлінського апарату у здійсненні державної політики. Державна бюрократія і суспільна демократія. Державний патерналізм. Основні напрямки демократизації організації і діяльності державного апарату.

Конституція України та практичне втілення ідеї демократичної, соціальної, правової держави. Принципи соціальної, правової держави як рух суспільства до політичної свободи. Значення соціальної держави для розвитку соціальної демократії, реалізації принципу поваги людської гідності.

13. Політичні партії і партійні системи. Суспільно-політичні рухи

Партія як політичний інститут. Виникнення та еволюція політичних партій і партійних систем (.Н. Макіавеллі, Т.Гоббс, К.Маркс, Г.Моска, Р.Міхельс, М.Вебер, М. Дюверже, З. Ньюмен, М.Вінер та ін.). Сутність і місце партій у політичному процесі. Основні ознаки партії: наявність організації, тяжіння до влади, ідеологічний характер. Відмінність політичних партій від груп інтересів, суспільних організацій, груп тиску та інших об'єднань.

Багатоманітність підходів до класифікації політичних партій: кадрові, масові і централізовані (М.Дюверже); патронажні та ідеологічні (З.Ньюмен); консервативні й революційні; легальні й нелегальні, правлячі та опозиційні; партії-лідери і партії-аутсайтери та ін. Внутрішні та зовнішні функції політичних партій в суспільстві. Латентні функції: надання можливостей соціального підйому представникам непривілейованих суспільних груп, гарантування привілеїв членам партій та ін. Вплив політичних партій на формування правлячої еліти, підбір та розстановку кадрів та їхньою участь у процесі прийняття політичних рішень і контролю за їхнім виконанням.

Поняття і типи партійних систем. Чинники, що зумовлюють утворення партійних систем. Типології партійних систем. Однопартійні, двопартійні та багатопартійні системи. Критерії оцінки ефективності партійних систем: чутливість до соціальних запитів і потреб населення, можливості задоволення владно значущих інтересів громадян, критичне коригування урядового курсу, демократичний контроль за діяльністю еліт. Можливості та недоліки монопартійності, недоліки мультипартійності. Вплив законодавства на характер

багатопартійної системи в Україні. Конституція про свободу та умови об'єднання громадян у політичні партії.

14. Політичний розвиток і модернізація

Політичний розвиток як багатомірний процес взаємодії різноспрямованих соціальних сил та засіб створення якісно нових інститутів для реалізації прогресивних можливостей суспільства і формування соціально бажаних суспільних груп. Основи теорії політичного розвитку (М.Вебер, Ф.Тенніс,Т.Парсонс).

Політичний розвиток та політичні зміни. Головні параметри політичного розвитку: вироблення оптимальної стратегії щодо прийняття політичних рішень; удосконалення законодавчої бази; селекція правлячих і опозиційних еліт за ознакою компетентності та дієздатності; створення умов для вільної політичної конкуренції. Проблеми та суперечності політичного розвитку.

Поняття, сутність та етапи політичної модернізації: ліберальний напрям (Р.Даль, Г.Алмонд, Л.Пай) і консервативна орієнтація (С.Хантінгтон, К.Дейч,Х.Ліндз).

Поетапний характер політичної модернізації. Політична корекція моделей та програм соціального розвитку. Зміст і основні характеристики політичної модернізації: раціоналізація влади, диференціація політичної структури, масова політична активність населення, вдосконалення нормативної і ціннісної систем. Суперечності політичної модернізації: дилема економічної ефективності і соціальної справедливості. Політична модернізація і проблема вироблення консенсусної політичної культури.

12. Політичне прогнозування

Можливості, межі,техніка, методика та процедури прогнозування в політиці. Раціональне й ірраціональне у політичній науці та практиці. Передбачуване і непередбачуване в політиці. Співвідношення загальних та спеціальних методів передбачення політичного поступу. Використання синергетичних принципів (Е.Ласло, С. Масуда, Д.Бойтим, І. Пригожин). Ідей цілісної технодемократичної системи («холотехнодемократія»), (М. Бунге); планетарного суспільства (М. Мокєєв). Концепції цивілізму(В. Нерсесянц),зіткнення цивілізацій (С.Хантінгтон). Методології політичного прогнозування. Врахування змін стадій стабільності та кризових обставин, багатоваріантності, альтернативності шляхів та можливостей соціально-політичного розвитку. Загальне і часткове прогнозування.

Типи прогнозів: пошуковий, нормативний, вірогіднісний та ін. Основні напрямки прогнозування, його етапи. Системне прогнозування. Стратегічне, тактичне і операційне прогнозування. Інформація як база і умова прогнозування. Прогнозування як пізнання, розуміння та інтерпретація процесу і тенденцій політичного розвитку. Футурологія (Ф. Фукуяма, С. Платонов, Д.Несбіт).

Політичний ризик в діяльності суб'єктів політики, прогнозування його можливих наслідків. Втілення планів і прогнозів у політичних рішеннях і діях. Значення наукового політичного прогнозування в умовах реформування українського суспільства.

Розділ 6 . Людина в системі політичних відносин

15. Політика і особа

Політика в системі ціннісних орієнтацій особи. Проблема “політичної” (Аристотель) та “аполітичної” (Т.Гоббс) людини. Зростання значення людини та її участі в політичному житті. Залучення людини до політичного життя як теоретична проблема.

Людина як об'єкт і суб'єкт політики. Сутність політичної суб'єктивності особи. Особа і громадянин. Конституційні права, обов'язки та відповідальність громадян. Міжнародні документи про права людини і практика їх реалізації в Україні. Культура громадянськості. Діалектика соціального і індивідуального в політиці. Індивідуалізація людського буття як умова формування громадянського суспільства і демократичної, соціальної, правової держави. Формування громадянина в умовах становлення української державності: актуальні проблеми і перспективи. Права людини як критерій гуманізму в політиці.

Критерії і методи оцінки ролі людини в політиці. Політична поведінка особи(активність, пасивність, індиферентність, екстремізм). Конформізм і нон конформізм, колективізм і індивідуалізм. Умови політичної соціалізації особи.

16. Сутність, структура, типи політичної культури

Політична ідеологія як стрижень політичної культури суспільства. Культура політичного мислення, її ознаки і прояви. Культура функціонування політичних інститутів і способів політичної діяльності. Взаємозв'язок політичної, світоглядної, моральної та правової культури. Функції політичної культури. Політичні комунікації. Механізм формування і виявлення громадської думки. Політична культура в умовах ідеологічного плюралізму і багатопартійності. Історичні особливості формування політичної культури в Україні, її стан в сучасних умовах. Актуальні завдання оновлення і розвитку політичної культури України в контексті реалій її перехідного стану і процесу переоцінки цінностей. Конституція України як державний нормативний документ для ціннісних орієнтацій політичної культури суспільства.

Політична культура як концентрований історичний та соціальний досвід.

Поняття досвіду. Історичний досвід. Тип та характер політичних відносин, політичних інституцій та регулюючих норм як результати історичного розвитку. Політичні традиції. Міжрегенераційна передача політичної культури. Еволюція політичних пріоритетів. Патріотизм, громадянська самосвідомість, інфляція

політичних цінностей, відчуження та аполітичність – як вирази рівня історичного та соціального досвіду.

Політична культура як рівень політичного розвитку і активності людини.

Механізм визначення позиції особи у політичних відносинах. Мотиви, цінності, орієнтації та політичні настанови особи. Свобода та суверенітет особи. Самосвідомість та саморегуляція. Уміння впроваджувати політичні знання в практику. Громадянськість, громадянський обов'язок та законослухняність. Політична активність та пасивність. Вплив політичної ситуації та кон'юнктури. Лояльність та легітимація влади. Конформізм та нонконформізм.

17. Політична соціалізація та участь в політичному житті

Політична культура як елемент суспільно-політичної діяльності та поведінки.

Політична поведінка як різновид політичної активності особи. Стійкі види політичної діяльності: участь у виборах, лобізм, партійна діяльність та ін. Неформалізовані види політичної діяльності: мітинги, маніфестації, пікети, протести та ін. Демократія як залучення до політичної діяльності.

Електоральна поведінка. Абсентеїзм. Специфіка поведінки на мітингах, зборах. Консенсус у політичних відносинах. Екстремальні форми політичної поведінки. Політичні аспекти поведінки натовпу. Громадянські ініціативи. Непередбаченість у політиці. Девіантна поведінка.

Загальна модель формування політичної поведінки.

Політична культура як вияв політичної цивілізованості, якості політичного життя.

Моральна основа політики та політичних переконань. Кодекс політичної свідомості. Проблема моральності та аморальності політичних актів. Політична етика як індивідуальне та колективне надбання. Свобода у політичному житті суспільства. Проблема узгодження свободи волі громадян та свободи влади. Цивілізовані форми політичних відносин. Гуманізація політики. Толерантність та емансипація. Проблема виключення із політичної практики безкраю, свавілля, волюнтаризму, дискримінації, інтриг тощо. Небезпека політичного радикалізму.

Мораль та політика Політична етика.

Конфлікти і кризи в суспільно-політичному житті.

Поняття конфлікту як соціального явища, постійного супутника суспільного поступу. Західна конфліктологія: історичні та теоретичні аспекти (Г.Зіммель, Л.Козер, Р.Дарендорф, К.Боулдінг та ін.). Співвідношення соціального та політичного конфліктів. Політичний конфлікт як форма взаємовідносин між особами, партіями, політичними та соціальними групами, державами з приводу влади. Політичні інтереси і суперечності як об'єктивні та суб'єктивні передумови виникнення конфліктів.

Форми, моделі, типи і функції політичного конфлікту, механізм його динаміки. Джерела і чинники конфлікту. Учасники конфлікту, їх характеристики. Політична криза. Специфіка прояву та розв'язання конфліктів у тоталітарній та демократичній системах. Політичні конфлікти і кризи при

переході від тоталітарного до демократичного режиму. Соціально-політичні конфлікти та модернізація. Міжнародні конфлікти, їх особливості.

Методологія та практика вирішення конфліктних проблем. Стабілізація політичної обстановки. Умови досягнення політичного консенсусу. Насильство та насильницька боротьба в суспільному житті. Позитивний зміст соціально-політичного примусу. Ідея ненасилля у вітчизняній і зарубіжній соціально-політичній та філософській думці і суспільній практиці. Ненасильницькі засоби впливу та примусу в практиці світової політики. Основні шляхи і засоби досягнення та дотримання національної й соціальної злагоди в сучасному українському суспільстві.

18. Політична ідеологія. Основні Ідейно-політичні течії сучасності

Поняття ідеології та класичні уявлення про неї (Де Тресі, К. Маркс, Р. Міхельс, М. Вебер, О. Лемберг, Т. Парсонс, Р. Пайпс).

Функції політичної ідеології(створення позитивного образу здійснюваної політики, інтеграція суспільства, мотивація політичної поведінки). Державна ідеологія і політичний ідеал. Рівні політичної ідеології: теоретико-концептуальний, програмно-політичний,актуалізований (засвоєння і втілення принципів і цілей певної ідеології).

Основні ідейно-політичні течії сучасності. Лібералізм і неолібералізм. Консерватизм і неоконсерватизм. Марксизм і соціал-демократизм. Фашизм і неофашизм. Християнсько-демократична ідеологія і альтернативні ідейно-політичні течії.

Проблеми надмірної ідеологізації суспільства та ідеологічної безпорадності. Ідеологічні орієнтації українського суспільства. Національна ідея та ідеологія державотворення в Україні. Необхідність активізації політологічних досліджень щодо створення системи ідейно- політичних засад обґрунтування і самоствердження держави.

19. Соціально-етнічні спільності й етнополітика

Сутність і особливості соціально-етнічних відносин. Взаємозв'язок етнічного, національного і соціального в суспільстві. Етнонаціональна структура суспільства: нація, національні та етнічні групи. Сучасні теорії нації: історико-економічна, психологічна, культурологічна та етнологічна.

Етнонаціональна політика: мета, принципи, проблеми. Нація та держава. Національний суверенітет. Форма та сутність національно-державних утворень та об'єднань: унітарна держава, федерація, конфедерація, співдружність, співтовариство. Їх основні риси та відмінності. Культурно-національна автономія: теорія і практика. Проблеми громадянства (набуття громадянства, відсутність громадянства, подвійне громадянство). Етнополітичні конфлікти: характер, причини, виникнення та шляхи вирішення.

Національна свідомість та її співвідношення із загальнолюською культурою і цінностями. Національне та націоналістичне: критерії

розмежування. Націоналізм, шовінізм, патріотизм, інтернаціоналізм. Розвиток національної ідеї в політичному житті України.

Етнополітика і шляхи формування етнополітичної культури. Культура міжнаціонального спілкування – найважливіша умова гармонізації міжетнічних відносин та гуманізації міжнародних стосунків.

Поняття та методологічні засади етнополітології. Її головні завдання та функції. Основні принципи і роль етнополітичного мислення. Проблеми етнонаціональних відносин у зарубіжній та вітчизняній етнополітології.

Етнополітична реальність сучасної України. Конституція України про консолідацію та розвиток української нації, забезпечення етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності національних меншин України.

Політична свідомість і політична культура.

Політична свідомість як форма відображення політичного буття. Обумовленість політичної свідомості історичними, національними, соціально-економічними і культурними чинниками розвитку суспільства. Політична свідомість суспільства, соціальної групи та особи. Структура та підструктура політичної свідомості (емпірична і теоретична, буденна і наукова, ідеологічна і соціально-психологічна). Політична субкультура. Групова і масова політична свідомість. Політична свідомість і політична воля. Авторитарна і демократична свідомість. Характеристика розвитку та стану політичної свідомості в Україні. Значення політичних ідеалів, символів та традицій для розвитку політичної свідомості.

Поняття політичної ідеології. Співвідношення політичної ідеології та політичної науки.

Рівні політичної ідеології: Теоретико-концептуальний, програмно-практичний. Сутність, структура і функції політичної психології. Особливості масової політичної психології.

Національна і політична ментальність.

20. Політика і мораль

Співвідношення політики і моралі як регуляторів суспільного життя і засобів соціалізації людини. Концепція взаємин політики і моралі у її історичному розвитку (тотожність, несумісність, непорівнянність). Теоретичні підходи до проблеми поєднання політики і моралі. Позиція заперечення ролі моралі в політиці (Н. Макіавеллі, Г. Моска, А.Бентлі, Г.Кан та ін.). Сутність і основні прояви макіавеллізму. Ідеї домінування морально-етичних критеріїв над політичними підходами (Платон, Аристотель, Є.Фромм, Л.Мемферд, Дж.Хакслі).. необхідність облагородження політики мораллю (А.Швейцер, М.Ганді, А.Епштейн). Дилема “етики переконаності” та “етики відповідальності” (М.Вебер) у діяльності політика.

Суперечності політики і моралі. Моральна парадигма сучасного політичного мислення та практики. Цінності та принципи політичної етики. “Діалогова етика” та культура політичної боротьби. Насильство і ненасильство в політиці. Етика ненасильства, її політичні аспекти.

Політична етика в ситуації етнонаціональних та соціальних конфліктів. Професійна мораль та етика сучасного політика. Проблематика політичної моралі та етики в контексті реалій сучасного українського суспільства.

21. Політика і релігія

Політична свідомість і релігія: специфіка і механізм взаємовпливу. Політичні аспекти релігійних інтересів.

Віра як компонент духовного світу особи. Держава і релігія. Політична система і релігійні інститути. Релігія і демократія. Теоретичні держави сучасного світу. Явище теократії. Ідейно-політичні доктрини світових релігій. Соціальне вчення християнства (“соціальна етика”). Ватикан у політичному житті сучасного світу, політична доктрина католицизму. Соціально-етичні ідеї протестантизму і політична культура західного суспільства кінця ХХ ст. Соціальний ідеал ісламу, його політична спрямованість. Значення ісламу у політиці країн Близького та Середнього Сходу. Секуляризація та активізація релігій. Модернізація світових релігій як ознака посилення їхньої ролі у політичному житті. Релігія як один із чинників політичної стабілізації. Особливості релігійного ренесансу в Україні. Можливості релігії, міжнародних неурядових організацій, фондів релігійного спрямування у розв’язанні глобальних проблем сучасної цивілізації.

22. Політика і засоби масової інформації

Поняття політична спрямованість засобів масової інформації(ЗМІ). Інформаційна влада (“четверта влада”), її роль та функції в політичному житті суспільства. Закономірності виникнення і розвитку системи засобів масової інформації як важливого політичного інституту суспільства.

Форми та методи діяльності ЗМІ. Преса, радіо, телебачення в системі внутрішньополітичної та зовнішньополітичної діяльності. Політика, ЗМІ та влада: стереотипи і нові принципи взаємовідносин. Особливості української національної системи ЗМІ, динаміка її розвитку. Конституційно-правовий захист ЗМІ в українському суспільстві.

Роль ЗМІ у формуванні громадської думки та демократизації суспільства. Політичний плюралізм і діяльність ЗМІ. Суспільство і ЗМІ: проблема взаємної відповідальності.

Журналістика як політична діяльність, форма соціально-політичної орієнтації мас та соціального управління. Політична кар’єра журналіста. Соціологія ЗМІ та політика ЗМІ як інструмент політичного маркетингу. Активізація людського фактору-центральна проблема інформаційно-політичної діяльності преси, радіо, телебачення на сучасному етапі.

ЗМІ і проблема формування суспільної свідомості, політичної культури людей. Фактори підвищення ефективності ЗМІ.

Розділ 7. Міжнародна політика і суспільний процес

23. Міжнародна політика і її роль у вирішенні глобальних проблем сучасності .

Світовий політичний процес: поняття, основні концептуальні засади аналізу, суб'єкти, закономірності та тенденції на порозі ХХІ століття. Характерні риси та особливості сучасного світового політичного процесу (революційні та еволюційні тенденції, впорядкованість та спонтанність світового розвитку, демократизація суспільно-політичного життя, забезпечення реального політичного плюралізму, гуманізація міжнародних відносин і людський вимір політики.

Міжнародні відносини як цілісна система. Місце в ній політичних відносин. Суб'єкти, види і принципи міжнародних політичних відносин. Новий політичний порядок, баланс і гармонізація інтересів у сфері світової політики. Діалектика внутрішньої та зовнішньої політики. Моделювання систем міжнародних політичних відносин та їх вплив на розвиток світового політичного процесу. Прийняття зовнішньополітичних рішень та способи врегулювання міжнародних політичних конфліктів.

Міжнародні організації та міжнародні політичні відносини. Роль ООН та інших міжнародних інституцій у забезпеченні миру, безпеки, політичного консенсусу. Основні прояви кризи сучасної цивілізації та шляхи її подолання. Політичні аспекти глобальних проблем. Роль міжнародної політики у їхньому вирішенні.

24. Україна в геополітичному просторі

Україна в системі міжнародних політичних відносин та її місце в сучасному геополітичному просторі. Національні інтереси та національна безпека України. Основні напрямки та пріоритети зовнішньополітичної діяльності Української держави. Зростання ролі і відповідальності України у політичному вирішенні глобальних проблем сучасності.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ:

1. Порівняйте політичні погляди даосистів і легістів на державну владу і форми правління.
2. Охарактеризуйте поняття «репрезентативність», «валідність» і «надійність» вибіркової сукупності.
3. Політико-правова інституціоналізація політичних партій в сучасній Україні.
4. Проаналізуйте політичні доктрини брахманізму та буддизму.
5. Поясніть сутність «Теореми неможливості Ерроу».
6. Охарактеризуйте структуру політичної ідеології та її основні функції.
7. Здійсніть аналіз соціальної структури і політичної системи давньогрецького полісу.
8. Проаналізуйте індекс демократизації Ванханена.
9. Сутність політичної ідеології та основні етапи її становлення.
10. Проаналізуйте основні погляди софістів (Протагор, Горгій, Гіпій).
11. Проаналізуйте сутність індексу демократичної дії Нейбауера.
12. Проаналізуйте націоналізм як ідейно-політичну доктрину політичних партій.
13. Порівняйте політичні доктрини Платона, Аристотеля (про політику, державу, соціальні структури, форми влади і держави).
14. Охарактеризуйте тестові процедури як один з видів соціологічних досліджень.
15. Проаналізуйте основні види порівняльних досліджень.
16. Аналіз категорії «свобода» в праці Е. Фрома «Втеча від свободи».
17. Соціалізм в ідеології, політиці та практиці соціал-демократичних та комуністичних партій.
18. Види коаліцій в порівняльній політології, охарактеризуйте основні розбіжності.
19. Проаналізуйте погляди Р. Арона на демократію та тоталітаризм.
20. Охарактеризуйте індекс інституціональної демократії Гарра.
21. Розкрийте та охарактеризуйте основні джерела фінансування політичних партій.
22. Викладіть основні передумови виникнення буржуазної політико-правової ідеології і поясніть сутність макіавеллізму.
23. Індекс політичної демократії Боллена.
24. Клерикалізм як ідейно-політична доктрина політичних партій.
25. Порівняйте державницькі погляди Т. Гоббса та Д. Локка.
26. Вимір в соціологічних дослідженнях. Помилка виміру.
27. Охарактеризуйте типології перехідних політичних систем.
28. Викладіть політико-правничі погляди Т. Пейна, Т. Джеферсона, А. Гамільтона на проблеми: держава, народний суверенітет, влада.
29. Охарактеризуйте лінійні типології політичних систем.
30. Контент-аналіз як різновид політичних досліджень.
31. Проаналізуйте різновиди «правого» екстремізму (анархізм, неофашизм, націоналізм).

32. Охарактеризуйте координатні типології політичних систем.
33. Дайте характеристику сучасним міжнародним організаціям (3 на вибір).
34. Викладіть національно-самостійницьку концепцію М. Міхновського.
35. Що відображає поняття «легітимність влади»? Як воно співвідноситься з поняттям «ресурси влади»?
36. Визначте основні проблеми реформування ЄС та дайте їм характеристику.
37. Охарактеризуйте поняття «імперія» і «сучасна держава-нація». Розкрийте їх сутність як міжнародних акторів.
38. Визначте причини виникнення політики як самостійної сфери життєдіяльності людини і суспільства.
39. Розкрийте основні типи політичних конфліктів та дайте пояснення, на чому базується політична стабільність.
40. Проаналізуйте та порівняйте основні функції та завдання Ліги Націй та ООН.
41. Назвіть характерні ознаки політики як суспільного явища. Яка структура політики? Наскільки рівноцінні її елементи? Назвіть види (різновиди) політики, що лежить в основі їх розподілу? Які функції виконує політика в суспільстві?
42. Розкрийте можливості застосування синергетичного підходу в управлінні політичною кризою соціально-політичних систем.
43. Охарактеризуйте основні ознаки систем міжнародних відносин, які склалися у XIX і XX століттях і типи контролю за міжнародною системою.
44. Дослідіть і проаналізуйте різницю між державою і громадянським суспільством. Охарактеризуйте стан і перспективи громадянського суспільства в Україні?
45. Дайте визначення, охарактеризуйте структуру і функції політичної культури.
46. Дослідіть та проаналізуйте за схемою емпіричні та теоретичні рівні наукового пізнання політичних явищ. Розгляньте основні підходи та методи.
47. Охарактеризуйте фундаментальні особливості сучасної глобалізації.
48. Дайте визначення і розкрийте особливості «політичної поведінки» і «політичної діяльності».
49. Охарактеризуйте основні напрямки сучасної ідеології «лівого» екстремізму і її різновиди.
50. Технології формування та функціонування тоталітарної еліти: нацистський, радянський, пострадянський варіанти.
51. Визначте поняття „соціальне просування” та охарактеризуйте його. Чому соціальна ієрархія залежить від обсягу та якості соціальних смислів, якими володіє той чи інший суб’єкт? Опишіть за П. Сорокіним модель соціального просування та соціального тестування в залежності від оволодіння смислами.
52. Проаналізуйте теорію утопічного соціалізму Т. Мора і Т. Кампанелли.
53. Англійський соціолог М. Янг у 1958 році в книзі „Схід демократій” сформулював теорію мерітократії. Охарактеризуйте таке правління. Чи

можна твердити, що в основі політичного керівництва сучасної України лежить принцип мерітократії?

54. Здійсніть порівняльний аналіз технологій тиску на владу та лобіювання з точки зору адекватності демократичному режиму.
55. Проаналізуйте антидемократичні політико-державницькі теорії ХХ століття.
56. Охарактеризуйте основні теоретичні підходи до розуміння політичної еліти.
57. Розкрийте технологію прийняття управлінських рішень: стадії, рівні, кроки.
58. Проаналізуйте та порівняйте сутність ідейно-політичних поглядів М. Драгоманова та М. Грушевського на проблеми влади та державного устрою України.
59. Розкрийте характерні риси політичного режиму в сучасній Україні.
60. Порівняйте поняття: «національний інтерес» та «національна безпека».
61. Проаналізуйте теорію державного суверенітету Ж.Бодена.
62. Розкрийте загальну технологію планування виборчої кампанії.
63. Розкрийте організаційні засади діяльності парламентів. Створення фракцій, груп, комітетів і комісій у законодавчому органі.
64. Проаналізуйте та порівняйте джерела і шляхи розвитку буржуазного лібералізму у Франції та Англії.
65. Порівняйте характерні риси класичних тоталітарних та неототалітарних політичних систем.
66. Проаналізуйте технологію переговорного процесу, запропоновану
67. Проаналізуйте політичні погляди В. Липинського на організацію державного будівництва в Україні.
68. Розкрийте сутність маркетингового підходу до розуміння виборчих процесів та виборчих технологій.
69. Охарактеризуйте сутність і структуру політичної свідомості індивіда.
70. Охарактеризуйте політичні погляди Е. Тоффлера щодо походження постіндустріального суспільства.
71. Розкрийте технологію загальносистемного політичного процесу.
72. Розкрийте проблему політичного маніпулювання під кутом зору суб'єкт-об'єктного впливу, цілей, стратегій і технологій.
73. Викладіть основні положення роботи М.Вебера «Політика як покликання і професія».
74. Розкрийте походження і сутність поняття «суверенітет». Які чинники впливають на державний суверенітет в сучасних умовах?
75. Дайте характеристику політичних відносин України з Російською Федерацією на сучасному етапі їх розвитку.
76. Порівняйте концепції Ф. Фукуями та С. Хантінгтона відносно перспектив розвитку світової політичної системи.
77. Для підтримки правопорядку в суспільстві влада часто використовує примус. Як використання владою насильства узгоджується з її

легітимністю? Як співвідносяться легітимність і ефективність влади? Назвіть ознаки падіння і підвищення легітимності режиму.

78. Охарактеризуйте сучасний гендерний рух в світі та розкрийте його особливості в Україні. Аргументуйте тезу, що гендерна рівність є невід'ємною ознакою демократії. Проаналізуйте доцільність запровадження «гендерної квоти» в українській моделі державного будівництва.
79. Проаналізуйте погляди Н. Макіавеллі на мораль у політиці.
80. Проаналізуйте процеси представництва соціально-політичних інтересів в контексті можливостей політичного менеджменту та політичних технологій.
81. Розкрийте соціальну та політичну сутність феномену лобювання інтересів та проаналізуйте його з позицій відповідності умовам демократичного режиму.
82. Розкрийте сутність «гегемоністської демократії» за З. Бжезинським.
83. Проаналізуйте основні напрямки менеджменту сучасної політичної партії у конкурентному середовищі.
84. Визначте основні засади формування та напрямки діяльності команди кандидата на виборчу посаду за умов його висування політичною партією, коаліцією партій, громадською організацією та шляхом самовисування за мажоритарної виборчої системи.
85. Охарактеризуйте історичні форми глобалізації за Д. Хелдом, Д. Голдблаттом та ін. і проаналізуйте кожен з цих форм.
86. Розкрийте поняття виборчої системи. Дайте характеристику сучасних європейських тенденцій розвитку виборчих систем та визначте основні способи вирішення у них проблеми «закритих списків».
87. Дайте визначення поняття «демократія». Розкрийте відмінності між основними різновидами демократичних політичних режимів.
88. Визначте основні напрямки розвитку зарубіжної політології постіндустріальної доби.
89. Розкрийте поняття «політичного інституту». Поясніть його співвідношення з поняттями «політична організація», «політична установа». Охарактеризуйте стан політичних інститутів в сучасній Україні.
90. Розкрийте поняття соціальної і правової держави. Охарактеризуйте їх співвідношення між собою.

ВИМОГИ ДО ЗДІБНОСТЕЙ І ПІДГОТОВЛЕНOSTІ АБІТУРІЄНТІВ

Оволодіння системою знань, що відповідають вимогам для отримання третього освітньо-наукового рівня «доктор філософії» спеціальності 052 «Політологія» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» передбачає, що вступники повинні мати диплом спеціаліста або магістра із зазначеної спеціальності або перехресної спеціальності, що передбачений правилами прийому; вільно володіти державною мовою, мати здібності до оволодіння знаннями та навичками в галузі фундаментальних та професійно орієнтованих політологічних дисциплін.

Фахове випробування вступників сприяє виявленню здібностей у майбутніх фахівців у галузі політології та споріднених наук. У процесі його проведення абітурієнти повинні показати навички та вміння досліджувати політичні явища та процеси, що необхідно для чіткого визначення індивідуальних орієнтирів застосування власних здібностей та реалізації набутого професійного потенціалу в умовах демократичної політичної системи.

Вступник повинен знати:

- основні поняття політичної теорії;
- місце і роль нормативного, політичного знання в системі гуманітарної освіти та професійної підготовки;
- природу та функціональне призначення політичної влади, засоби і форми її здійснення;
- загально цивілізаційні тенденції розвитку політичних процесів;
- роль спадковості і стійкості політичних систем;
- механізми виявлення та формування форм та рівня політичного мислення і політичної культури;
- основні концепції політичного розвитку сучасного суспільства.

Вступник повинен вміти:

- використовувати понятійний апарат політології при оцінках конкретних політичних ситуацій;
- орієнтуватися у різноманітності та протиріччях суб'єктів політики;
- аналізувати політичний курс держави та діяльність засобів його здійснення;
- оцінити рівень політичної культури конкретної особистості та в цілому суспільства;
- аргументовано відстоювати свою позицію в політичній дискусії;
- прогнозувати розвиток політичних процесів.

ПОРЯДОК ПРОВЕДЕННЯ ВСТУПНОГО ФАХОВОГО ВИПРОБУВАННЯ ТА СТРУКТУРА ЕКЗАМЕНАЦІЙНОГО БІЛЕТА

- Вступний іспит до магістратури проводиться в письмовій формі.
- Кожна особа, що виконує роботу повинна мати індивідуальний комплект із завданням.

- Складені контрольні завдання являють собою систему завдань, які включають сім вище перелічених розділів, які охоплюють основні напрямки системи знань про політику.
- Контрольні завдання містять 30 варіантів однакових за рівнем складності.
- Кожен варіант завдання містить 3(три) питання у вигляді контрольних запитань.

Зразок білету вступного фахового випробування наведений у Додатку А.

4. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ФАХОВОГО ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ

При перевірці відкритих запитань кожне з них оцінюється у 33-34 бали. Таким чином, за відповіді на 3 питання студент може отримати 100 балів. Набрані бали включаються до загального вступного рейтингу студента.

Шкала оцінювання знань студентів є такою:

Сума балів	Оцінка ECTS	Оцінки за національною шкалою
		екзамен
90-100	A	відмінно
82-89	B	добре
75-81	C	
67-74	D	
60-66	E	задовільно
35-59	FX	незадовільно
1-34	F	

Встановлені критерії оцінювання достатності знань студентів при вступі на навчання для отримання третього освітньо-наукового рівня «доктор філософії» спеціальності 052 «Політологія» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» є такими:

Бали	Критерії оцінювання
90 – 100 «Відмінно»	Оцінюється завдання, що містить відповіді, в яких навчальний матеріал відтворюється в повному обсязі, відповідь правильна, обґрунтована, логічна, містить аналіз і систематизацію, зроблені аргументовані висновки. абітурієнт показує при цьому глибоке оволодіння матеріалом, здатний висловити власне ставлення до альтернативних міркувань з конкретної проблеми, проявляє вміння самостійно та аргументовано викладати матеріал.
75 – 89 «Добре»	Оцінюється завдання, що містить відповіді, в яких відтворюється значна частина навчального матеріалу. Абітурієнт виявляє знання і розуміння основних

	<p>положень з навчальних дисциплін, певною мірою може аналізувати матеріал, порівнювати та робити висновки; питання розкриває повно, висвітлення їх завершено висновками, виявлене уміння аналізувати факти й події, а також виконувати навчальні завдання. У відповідях допущені несуттєві помилки, може мати місце недостатня аргументованість при викладенні матеріалу, нечітко виражене ставлення абітурієнта до фактів.</p>
<p>60 – 74 «Задовільно»</p>	<p>Оцінюється завдання, що містить відповіді, в яких відтворюються основні положення навчального матеріалу на рівні запам'ятовування без достатнього розуміння; абітурієнт у цілому оволодів суттю питань з даної теми, виявляє знання лекційного матеріалу, навчальної літератури, намагається аналізувати факти й події, робити висновки. Але дає неповні відповіді на запитання, припускається грубих помилок при висвітленні теоретичного матеріалу.</p>
<p>1 – 59 «Незадовільно»</p>	<p>Оцінюється завдання, що не виконане, або містить відповіді на рівні елементарного відтворення окремих фактів, елементів, об'єктів, фрагментів навчального матеріалу. Абітурієнт виявив неспроможність розкрити питання чи питання висвітлені неправильно, безсистемно, з грубими помилками, відсутні розуміння основної суті питань, висновки, узагальнення. У відповідях припущені суттєві помилки.</p>

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Гелей С.Д. Політологія: Навч. Посібник / С.Д. Гелей, С.М. Рутар. – 6-е вид. – К. : Знання, 2007. – 309 с.
2. История политических и правовых учений / Под ред. Лейста О.Э. – М. : Зерцало, 2006. – 568 с.
3. Іванов М.С. Загальна теорія політики: навчально-методичні матеріали / М.С. Іванов. – Миколаїв : Вид-во МДГУ, 2003. – 140 с.
4. Історія міжнародних відносин і зовнішньої політики ХХ – початок ХХІ ст.: навч. посібник / В.Ф. Салабай, Д. Дутко, В.М. Борисенко, М.П. Чуб. – К. : КНЕУ, 2006. – 368 с.
5. Колісніченко А.І. Історія держави і політико-правових вчень стародавньої Греції та Риму : навчальний посібник / А.І. Колісніченко. – Миколаїв : Вид-во МФ НаУКМА, 2002. – 274 с.
6. Кухта Б.Л. З історії української політичної думки: Текст лекцій: Навчальний посібник / Б.Л. Кухта. – К. : Генеза, 1994. – 368 с.
7. Лисяк-Рудницький І. Історичні есе : в 2 т. / І. Лисяк-Рудницький. – Київ : Основи, 1994. – Том 2 / Пер. з англ. У. Гавришків, Я. Грицака. – 1994. – 573 с.
8. Лисяк-Рудницький І. Між історією і політикою / І. Лисяк-Рудницький. – Мюнхен : Видавництво «Сучасність», 1973. – 443 с.
9. Мангейм Дж.Б. Політологія. Методи дослідження : Пер. с англ. / Дж.Б. Мангейм, Р.К. Рич; предисловіє А.К. Соколова. – М. : Издательство «Весь Мир», 1997. – 544 с.
10. Основи політичної науки : курс лекцій. У 4 ч. Ч. 4. Міжнародна політика / Ред. Б. Кухта. – Львів : Кальварія, 1999. – 435 с.
11. Основи політичної науки : курс лекцій. У 4 ч. Ч. 1. З історії політичної думки: від стародавності до наших днів / Б. Кухта, А. Романюк, М. Поліщук та ін. ; ред. Б. Кухта. – Львів : Кальварія, 1997. – 287 с.
12. Основи політичної науки : курс лекцій. У 4 ч. Ч. 2. Політичні процеси, системи та інститути / Б. Кухта [та ін.] ; ред. Б. Кухта. – Львів : Кальварія, 1997. – 334 с.
13. Основи політичної науки : курс лекцій. У 4 ч. Ч. 3. Політична свідомість і культура / Б. Кухта, Л. Климанська, А. Романюк [та ін.] ; за ред. Б. Кухти. – Львів : Кальварія, 1998. – 556 с.
14. Политическая социология: учебное пособие для вузов / Под ред. Г.П. Сопова. – Ростов-на-Дону : Феникс, 1997. – 637с.
15. Політологічний енциклопедичний словник / Упорядник В.П. Горбатенко; За ред. Ю.С. Шемшученка, В.Д. Бабкіна, В.П. Горбатенка. – 2-вид., доп. і перероб. – К. : Генеза, 2004. – 736 с.
16. Політологія: Навч. посібник для вузів / Упоряд. та ред. М. Сазонова. – Харків : Фоліо, 1998. – 735 с.
17. Політологія: посібник / За ред. Бабкіної О.В., Горбатенка В.П. – К. : Академія, 2006. – 568 с.

18. Славко Т.О. Політичні інститути і політичні процеси в Україні: Методичні матеріали / Т.О. Славко. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. П. Могили, 2011. – Вип. 160. – 92 с.
19. Сморгунов Л.В. Современная сравнительная политология: учебник / Л.В. Сморгунов. М. : Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2002. – 472 с.
20. Українська суспільно-політична думка в 20 столітті : Документи і матеріали : у 3-х т. – Т. 1. / [упоряд. Т. Гунчак і Р. Сольчаник]. – Мюнхен : Сучасність, 1983. – 510 с.
21. Українська суспільно-політична думка в 20 столітті : Документи і матеріали : у 3-х т. – Т. 2. / [упоряд. Т. Гунчак і Р. Сольчаник]. – Мюнхен : Сучасність, 1983. – 426 с.
22. Цимбалістий В.Ф. Теорія міжнародних відносин: навчальний посібник. Ч.1 / В.Ф. Цимбалістий; 3-тє вид., стереотип. – Львів : Новий світ–2000, 2006. – 324 с.